

Προφορική Ιστορία I

ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ 2021 – ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΤΑΣΟΥΛΑ ΒΕΡΒΕΝΙΩΤΗ

Ο ποιητής: T. S. Eliot

“Time present and time past
Are both perhaps present in time future,
And time future contained in time past.”

*Ο χρόνος ο παρών και ο χρόνος ο παρελθών
είναι ίσως και οι δύο παρόντες
στον μέλλοντα χρόνο
και το παρελθόν περιέχει το μέλλον.*

T. S. Eliot, *Four Quartets*, “Burnt Norton”, μτφρ. Γ. Σεφέρης

Ιστορία

Ο σπουδαιότερος σκοπός της ιστορίας δεν είναι να κρατήσει αθάνατα κάποια στοιχεία του παρελθόντος. Η γνώση της ιστορίας αποτελεί ένα μέρος του δρόμου με τον οποίο οι άνθρωποι καταλαβαίνουν τη θέση τους μέσα στον κόσμο. Η ιστορία μπορεί να βοηθήσει τους ανθρώπους να δουν που βρίσκονται και που πηγαίνουν.

Η αναγκαιότητα της Ιστορίας

Η γνώση του παρελθόντος ήταν πάντα αναγκαία

Η Ιστορία ως επιστήμη – 19^{ος} αι.

Οι αλλαγές μετά τα μέσα του 20^{ου} αι.

- Η μνήμη

Η σχέση της Ιστορίας με την κοινωνία: βίοι παράλληλοι

Ποιο είναι το αντικείμενο της Ιστορίας;

Με ποια θέματα ασχολείται;

Από ποιους γράφεται η Ιστορία;

- Επαγγελματίες και ερασιτέχνες ιστορικοί

Η αξιοπιστία των πηγών

Η επιλεκτικότητα της μνήμης και των αρχείων

- ποιοι κρατούν αρχεία
- από ποιους συλλέγουμε προφορικές μαρτυρίες

Η διάσωση όλων είναι επιλεκτική: τί διατηρείται από τα αρχεία και τί διατηρείται στη μνήμη

Μια μη 'αληθινή' ιστορία έχει και αυτή την αξία της

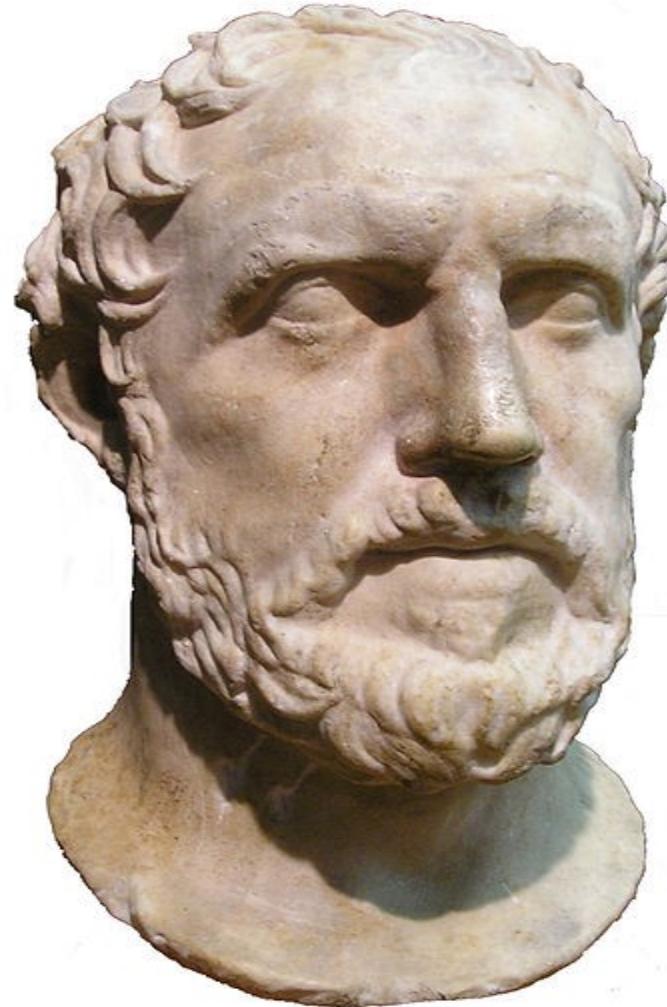
Όλες οι πηγές μπορούν να παραπληροφορήσουν ή/και να αποκρύψουν

Όλες πρέπει να κρίνονται και να αξιολογούνται:

- τα πρακτικά της Βουλής (άμεση)
- τί θυμάται ο παππούς (έμμεση).
- τα στατιστικά στοιχεία.

Προφορική Ιστορία Ένα νέο είδος ιστορίας;

Προφορική Ιστορία

Μια «ιστορία από τα κάτω;»

Συστηματική καταγραφή ανθρώπινων εμπειριών δημιουργία νέων πηγών (στο παρόν με την κουλτούρα του παρελθόντος)

Προσπάθεια επαλήθευσής τους

Ανάλυση των προφορικών μαρτυριών

Τοποθέτηση τους στο ιστορικό πλαίσιο

Το υλικό μένει και για τους ιστορικούς του μέλλοντος

Προφορική Ιστορία για μια πιο δημοκρατική Ιστορία

Η προφορική ιστορία δομείται γύρω από τους ανθρώπους.

Ζωντανεύει την ίδια την ιστορία και διευρύνει τον ορίζοντά της

Ερευνώνται 'δύσκολες' καταστάσεις

Αποτελεί μια διαδικασία 'διαλόγου' ανάμεσα στον αφηγητή και τον ερευνητή και το πολιτισμικό τους περιβάλλον./ Προσφέρει κοινά νοήματα, που τους δίνουν την αίσθηση ότι ανήκουν σε κάποιο χώρο και χρόνο.

Προάγει την επικοινωνία, άρα και την κατανόηση

Φέρνει την ιστορία μέσα στην κοινότητα (τους 'απλούς' ανθρώπους) και τη βγάζει έξω από αυτήν.

Αναδεικνύει ηγετικές μορφές μέσα από το 'ανώνυμο' πλήθος.

Τονώνει την αξιοπρέπεια και την αυτοπεποίθηση των λιγότερο προνομιούχων /ελίτ

Είναι ένα μέσο ριζικής μεταμόρφωσης της κοινωνικής σημασίας της ιστορίας

Προφορική Ιστορία και σχολείο

Ενθαρρύνει δασκάλους και μαθητές να γίνουν συνεργάτες

Το μάθημα της Ιστορίας παίρνει μια νέα διάσταση: δεν αφορά ένα μακρινό και νεκρό παρελθόν

Μπορεί να χρησιμοποιηθεί με επιτυχία και στη διδασκαλία της γλώσσας, των κοινωνικών επιστημών, της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, της γεωγραφίας, της αγωγής του πολίτη, των θρησκευτικών κ.ά.

Ενεργοποιεί τους «αδιάφορους» μαθητές

Αναπτύσσει τη φαντασία, την οργάνωση του χρόνου και των ενεργειών (προετοιμασία, προγραμματισμός, ταξινόμηση) και την επικοινωνία με το κοινωνικό περιβάλλον (τα απρόβλεπτα)

Μαθαίνουν να ακούν με προσοχή

Αποκτούν αίσθηση του παρελθόντος (ιστορικό γίνεσθαι)

Η πράξη και η θεωρία τα εργαλεία και η μέθοδος

Η ΠΡΑΞΗ: ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Καταγραφή μνήμης

- Ο τρόπος καταγραφής (με μαγνητόφωνο ή και βίντεο)
- Ο τόπος (σπίτι -ησυχία)
- Ο χρόνος: να έχει/ να έχουμε χρόνο.
- Είναι μια διαδραστική διαδικασία

Η ΘΕΩΡΙΑ: Η ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

Ανάλυση / ερμηνεία των νοημάτων

Η υποκειμενικότητα: τι έγινε αλλά και

- Τι είπε πως έγινε;
- Πώς το είπε; Πότε;
- Γιατί το είπε;
- Τι σημαίνει;

Πώς θα δουλέψουμε;

Η πορεία της ερευνητικής διαδικασίας περιλαμβάνει τρία ισόχρονα στάδια

1. Προετοιμασία: γνώσεις μαθητών, υπάρχον υλικό, σχηματισμός ομάδων
2. Έρευνα: συλλογή προφορικών μαρτυριών και υλικού
3. Καταγραφή, ερμηνεία και αξιολόγηση του υλικού/ επιλογή τρόπων παρουσίασης: από οργάνωση ημερίδας με ανακοινώσεις, θεατρική παράσταση, κατασκευές, ζωγραφική, βάσεις δεδομένων, κ.ά.

Δεν αυτοσχεδιάζουμε.

Είμαστε ευέλικτοι, αλλά κρατάμε το επίκεντρο και 'κλειδώνουμε' κάποιες ημερομηνίες

Τα κριτήρια αξιολόγησης σε συνεργασία και με τους μαθητές

Η προετοιμασία I

Ορίζουμε το θέμα μας: όσο μπορούμε πιο συγκεκριμένα: τοπικά και χρονικά

Βρίσκουμε και μελετούμε τα βασικά δεδομένα

- παρόμοιες δουλειές, δημοσιευμένες και μη: από εφημερίδες, περιοδικά, βιβλία, το διαδίκτυο κ.ά.
- αρχειακές πηγές: έγγραφα, χάρτες, φωτογραφίες
- Οι αφηγητές μας μπορούν να μας δώσουν αλλά και να μας προτείνουν

Ορίζουμε τα χαρακτηριστικά των αφηγητών μας

- Μαθαίνουμε το βιογραφικό του, την οικογένεια, την καταγωγή του

Η έλλειψη προετοιμασίας θα γίνει εμφανής στη διάρκεια της συνέντευξης, με όχι θετικά αποτελέσματα

- Μια καλή προετοιμασία μπορεί να φέρει νέα στοιχεία στην επιφάνεια

Η προετοιμασία II

Οργανώνουμε συλλογικά το πλάνο δουλειάς μας

- Πόσο χρόνο θα χρειαστούμε / διαθέτουμε
- πόσες προφορικές μαρτυρίες θα πάρουμε. Φτιάχνουμε μια κατάσταση ονομάτων με τα στοιχεία των αφηγητών
- από ποιους: δείγμα (όσο γίνεται) αντιπροσωπευτικό – να μην παραλείψουμε τις αντίθετες φωνές

Όσο η έρευνα προχωρά τόσο λιγότερη προετοιμασία χρειαζόμαστε

Φτιάχνουμε οδηγό συνέντευξης και αποστηθίζουμε τα σημεία πάνω στα οποία θα κινηθούμε

- Καλύτερα πολλές ερωτήσεις παρά λίγες

Οδηγός συνέντευξης

Φτιάχνετε με χρονολογική σειρά, αλλά δεν είναι αναγκαίο να ακολουθήσει την ίδια ροή και η συνέντευξη

Αποτελεί έναν οδικό χάρτη, ένα γενικό πλάνο/ πλαίσιο

Δεν τον παίρνουμε μαζί μας. Έχουμε γράψει τα βασικά σημεία

Να αφήσουμε τον αφηγητή να πει την ιστορία του με τον δικό του τρόπο: ακολουθούμε το ρυθμό του

Για οδηγό συνέντευξης κ.ά. χρήσιμα υλικά δείτε:

<http://oralhistorygroups.gr/pos-douleuoun-oi-omades/docsslideshows/>

Είδη συνέντευξης

Κατευθυνόμενη ή «κλειστή»

Μη κατευθυνόμενη /Ελεύθερη

Ημι-κατευθυνόμενη ή συνδιαχειριζόμενη

Ατομικές/ομαδικές συνεντεύξεις

Θεματική

Αφήγηση ζωής

- Συνδέει την ιστορία του ατόμου με την ιστορία της κοινότητας
- Αναδεικνύει την πολυπλοκότητα και τις αντιθέσεις των ανθρώπινων συναισθημάτων

Η συνέντευξη: τα μέσα και ο χώρος

Τα μέσα καταγραφής: κασετόφωνο/βίντεο

- Το βίντεο προσθέτει εκφράσεις, χειρονομίες... (καλό είναι να έχουμε μαζί μας και μαγνητόφωνο)
- Ελέγχουμε τα μηχανήματα πριν τη συνέντευξη αλλά και στη διάρκειά της κοιτάμε εάν δουλεύουν
- Καλά τεχνικά μέσα = καλό αποτέλεσμα. Τα εργαλεία εξαρτώνται και από τη χρήση τους (δύο ερευνητές)
- Μικρόφωνο /α

Ο χώρος: πού τα τοποθετούμε, πώς καθόμαστε

- η απόσταση (δίπλα, απέναντι, μακριά κτλ)
- Ο φωτισμός (όχι από πίσω)
- Οι θόρυβοι: ψυγείο, κινητά, τζιτζίκια, τηλεόραση κ.ά.
- Σεβασμός στο χώρο του αφηγητή και στον ίδιο

Φροντίζουμε να έχει/έχουμε χρόνο.

Βασικές αρχές

---

1. Σεβασμός στον αφηγητή: στο χώρο και το χρόνο του, στα προβλήματά του
2. Η συνέντευξη δίνεται με τη θέλησή του: έχει ενημερωθεί για το σκοπό της έρευνας, τις πιθανές χρήσεις της μαρτυρίας του κτλ.
3. Η συνέντευξη γίνεται/ δομείται συνεργατικά: π.χ. ενημέρωση για την παρουσίασή της
4. Ειδική μέριμνα για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες: παιδιά, υπέργηρους, θύματα κ.ά.
5. Εμπιστευτικότητα στις πληροφορίες που μας έδωσε και στους περιορισμούς που έθεσε
6. Δεν αποκλείουμε / επιδιώκουμε να καταγραφεί και η αντίθετη άποψη

Οι ‘καλοί’ αφηγητές

Γνωρίζουν από ‘πρώτο χέρι’ πρόσωπα και πράγματα για το θέμα το οποίο συγκεντρώνουμε τις μαρτυρίες

Έχουν παρατηρητικότητα

Έχουν καλή μνήμη

Είναι επικοινωνιακοί / αφηγούνται ‘ωραία’

Έχουν κατανοήσει τη σημασία της έρευνάς μας και θέλουν να συμβάλουν σε αυτήν

Επιθυμούν να δώσουν τη μαρτυρία τους για το θέμα που ερευνούμε

Είναι εξοικειωμένοι με το μαγνητόφωνο και την κάμερα

Το δείγμα των αφηγητών μας πρέπει να είναι, όσο γίνεται, πιο αντιπροσωπευτικό

Ο ερευνητής

Ο ρόλος του ερευνητή εξαρτάται από:

- Την προετοιμασία του
- Την ταυτότητά του
- Τις εμπειρίες της ζωής του
- Την προσωπική εμπλοκή στην έρευνα
- Από ποιους επιλέγει να πάρει συνέντευξη
- Το γιατί τους επέλεξε
- Τη διάθεσή του την ώρα που παίρνει τη συνέντευξη
- Τον τόπο της συνέντευξης –συμμετοχή άλλων

αντικειμενικότητα vs υποκειμενικότητα

τα γεγονότα vs η προσωπική εμπειρία

Γενικές παρατηρήσεις

Είμαστε ερευνητές: δεν είμαστε ούτε δικαστές, ούτε δημοσιογράφοι

- Προσπαθούμε να αναπαραστήσουμε ένα «ζωντανό» παρελθόν
- Να κατανοήσουμε που βρισκόμαστε και που πηγαίνουμε

Εντάσσουμε τη μαρτυρία στο ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο και για αυτό έχουμε κατάλληλα προετοιμαστεί πριν τη συνέντευξη

Προσπαθούμε να αποκωδικοποιήσουμε τα λόγια και τα νοήματα των αφηγητών μας

- Χρησιμοποιούμε την κριτική σκέψη
- Αμφισβητούμε τους ζωτικούς μύθους
- Ακούμε όλες -και τις αντίθετες- φωνές
- Δεν υπάρχουν αυτονόητα

Η συνέντευξη ως διαδικασία

Όσα πιο πολλά ξέρουμε

Τόσο πιο πολλά μαθαίνουμε

- Τυπική ή άτυπη είναι μια performance (ντύσιμο, συμπεριφορά, διαθεσιμότητα)
- Φροντίζουμε να είμαστε μόνοι μας με τον αφηγητή
- Μαθαίνουμε το βιογραφικό του –τις αλλαγές στο πλαίσιο αναφοράς του –έχουμε επικοινωνήσει μαζί του πριν την συνέντευξη.
  - αποφεύγουμε όσους έχουν γράψει βιβλία
- Παίρνουμε μαζί μας σχετικό υλικό π.χ. φωτογραφίες, αλλά δεν κάνουμε επίδειξη γνώσεων
- Η μέθοδος της χιονοστιβάδας

Την ώρα της συνέντευξης I

Στην αρχή μια μικρή συζήτηση για το 'σπάσιμο του πάγου'

Μαθαίνουμε να ακούμε –δεν διακόπτουμε, αλλά κρατάμε σημείωση – επικοινωνούμε μη λεκτικά – κοιτάμε στα μάτια

Η μνήμη είναι μια δυναμική διαδικασία: να ακολουθούμε τη ροή της μνήμης του αφηγητή μας

Δεν λογομαχούμε, δεν διαφωνούμε αλλά λέμε: άκουσα ότι ...

Διάκριση ανάμεσα στο τότε και στο τώρα: πως το έβλεπε τότε; Τι σκέφτεται τώρα;

Ερωτήσεις ελέγχου της μνήμης –ρωτάμε με άλλη οπτική για το ίδιο θέμα

Τα αυτονόητα της καθημερινότητας (ντύσιμο, χτένισμα, λέξεις κτλ) δίνουν πολύτιμα στοιχεία

Οι δύσκολες ερωτήσεις (π.χ. προσωπική ζωή), στο τέλος

- Όταν μιλάει, δεν λέμε: ναι, ναι, καταλαβαίνω, μμμ...

Την ώρα της συνέντευξης II

Κάνουμε σύντομες, σαφείς και ανοικτές ερωτήσεις με βάση τον οδηγό συνέντευξης

Προσπαθούμε / επιδιώκουμε:

- Να μάθουμε: Τι συνέβη τότε;
- Να κινητοποιήσουμε τη σκέψη του: Γιατί έγινε έτσι;
- Να προκαλέσουμε τις αντιδράσεις του: πώς αισθανθήκατε τότε;
- Να τον ενθαρρύνουμε: αυτό δεν το έχω ξανακούσει

Από τις γενικότητες να περάσουμε στο συγκεκριμένο, στο προσωπικό βίωμα

Να τον/την επαναφέρουμε στο θέμα μας: Μπορούμε να πάμε λίγο πιο πίσω σε αυτό που λέγαμε; Μπορείτε να μας πείτε περισσότερα για ...;

Το 'τέλος' της συνέντευξης

Αφήνουμε το μαγνητόφωνο σε ετοιμότητα. Συνήθως τα πιο ενδιαφέροντα μας τα λένε μόλις τελειώσει η ηχογράφιση

Όσο μπορούμε κλείνουμε τη συνέντευξη με κάτι ευχάριστο. Η διαδικασία θέλουμε να μείνει στον αφηγητή μας ως μια ευχάριστη εμπειρία.

Τον ευχαριστούμε και δείχνουμε την ευγνωμοσύνη μας

Ρωτάμε αν έχει φωτογραφίες, έγγραφα, αντικείμενα

Ζητάμε να υπογράψει το παραχωρητήριο

Δεν φεύγουμε τρέχοντας

Σχέση ερευνητή – αφηγητή: σχέση αμφίδρομη

Να πείσουμε για το πόσο σημαντική είναι η έρευνα

Να μην αισθανθεί ο αφηγητής ότι απειλείται

Να εξηγήσουμε τι θα γίνουν όσα μας πει: μέσα από την αφήγηση δημιουργείται ο 'εαυτός', μια ταυτότητα

Να μη λέμε ψέματα / η ουδετερότητα και η αντικειμενικότητα του ερευνητή είναι ανύπαρκτη

Δεν πρόκειται για προσωπική συζήτηση: δύο άτομα – δύο κόσμοι (ηλικία, τάξη, εθνότητα) / οι δικές του ερωτήσεις

Μοίρασμα/ ανταλλαγή εμπειριών: τα γεγονότα και τα νοήματα / οι σιωπές – δεν τις διακόπτουμε

Καλή συνέντευξη = καλές σχέσεις

Σε μια επιτυχημένη συνέντευξη

Εκδηλώσαμε την εκτίμηση μας για τις πληροφορίες που μας έδωσε

Ακούσαμε με προσοχή όσα μας είπε

Ακολουθήσαμε τον ρυθμό της αφήγησης του, ώστε να καταγραφεί ο ειρμός της σκέψης του

Δείξαμε συναισθηματική κατανόηση σε μια 'δύσκολη' στιγμή

Εξηγήσαμε αναλυτικά τους λόγους για τους οποίους 'μπαίνουμε' σε άλλο θέμα

Εμβάθυναμε με ερωτήσεις στο θέμα μας, την κατάλληλη στιγμή

Συνεχίσαμε τις ερωτήσεις, όταν χρειαζόταν περισσότερες πληροφορίες

Ζητήσαμε να μας αποσαφηνίσει 'κάτι' την κατάλληλη στιγμή

Θέσαμε μια «δύσκολη» ερώτηση με ευαίσθητο τρόπο

Δημιουργούμε 'αρνητικό' κλίμα, όταν:

- Διακόπτουμε τον αφηγητή
- Επαναλαμβάνουμε συνεχώς τα προηγούμενα λόγια του
- Βγάζουμε συμπεράσματα που δεν μας τα είπε ο ίδιος
- Παραλείπουμε να ασχοληθούμε με ένα θέμα που φαινόταν σημαντικό για τον αφηγητή
- Κάνουμε άσχετα και αποπροσανατολιστικά σχόλια
- Αγνοούμε τα συναισθήματα του
- Κάνουμε καθοδηγητικές ερωτήσεις
- Θέτουμε διάφορες ερωτήσεις ταυτόχρονα
- Αφήνουμε τον αφηγητή να παραδρομήσει με ένα μακρινό μονόλογο για άσχετο θέμα

Προβλήματα συνέντευξης

Λάθη μνήμης: ημερομηνίες –διασταύρωση με άλλες πηγές γραπτές ή προφορικές

Εσκεμμένη παραποίηση: εκδικητικότητα /όλα καλά! / διακριτικότητα / κουτσομπολιό

Υπερβολή: το εγώ του ως το κέντρο όλων

Πήραν μέρος στο γεγονός – αγνοούσαν το πλαίσιο

Συνδυάζουν το τότε με το τώρα

Επαναλαμβάνουν αυτά που διάβασαν ή άκουσαν –κατασκευή μύθων – ζωτικοί μύθοι

Επικοινωνία σε διαφορετική γλώσσα

Τα θετικά μιας συνέντευξης

Μαθαίνουμε το 'κλίμα', το 'χρώμα', το πνεύμα, την ατμόσφαιρα της εποχής –τις ανθρωπινές σχέσεις

Επιτυχίες – αποτυχίες – δευτεραγωνιστές –προσωπική ζωή ηγετών - σχέσεις ηγεσίας με υφισταμένους

Τραγούδια – γιορτές – φωτογραφίες (σκάνερ)

Είναι πιο εύκολο να κατασκευάσεις μια λανθασμένη άποψη κοιτώντας τα αρχεία παρά κοιτώντας τους ανθρώπους